

Verborgene parel Pampus op miljoenenjacht

In een klein halfuurtje brengt veerboot Stern bezoekers van Muiden naar het eiland Pampus. Amsterdam is dichtbij, maar voelt ver weg. Zeilbootjes varen op het IJmeer. De dieselmotor ronkt gestaag. Twee grote pantserkoepels doemen op. Elk jaar maken zo'n 60.000 mensen de oversteek om dit werelderfgoed te bezoeken. Het is er een oase van rust vergeleken met toeristische trekpleisters als het Rijksmuseum, waar jaarlijks zo'n 2,3 miljoen toeristen doorheen geperst worden.

'125 jaar geleden was hier alleen een ondiepe vaargeul', vertelt Tom van Nouhuys, directeur van Stichting Forteiland Pampus, bij aankomst. 'VOC-schepen moesten hier wachten op het springtij om met hun goederen Amsterdam binnen te kunnen varen.' Vandaar de uitdrukking 'voor pampus liggen'. De ovaalvormige zandplaat, rustend op 4000 heipalen, is een van de eerste eilanden ter wereld die door mensen zijn aangelegd.

Van Nouhuys ontvouwt zijn groeiplannen voor het eiland. In de toekomst wil Pampus 100.000 bezoekers kunnen ontvangen. Ook wil de cultureel ondernemer 'heidagen' voor bedrijven beter faciliteren. Dat betekent dat het eiland op de schop moet. Er is ruimte voor groei, tegelijkertijd moet het geïsoleerde Pampus zijn charme behouden en niet vervallen tot een pretpark dat overlopen wordt door toeristen. Een balanceeract, erkent Van Nouhuys.

GESCHIEDENIS

Het fort Pampus, gebouwd tussen 1887 en 1895, moest Nederland beschermen tegen het opkomende Duitse Rijk. Pampus is onderdeel van de Stelling van Amsterdam, een van de tien Unesco Werelderfgoederen van Nederland. Het is een verdedigingslinie van 45 forten, die in een kring van 135 kilometer rond Amsterdam liggen. Als de vijand kwam, werd de waterlinie rondom de stad onder water gezet en ontstond een stadsmuur van water. 'Die techniek pasten we al in de 17de eeuw toe tegen de Fransen, die wisten op te rukken tot Utrecht', vertelt gids Paul Koek. 'Water was onze vijand en verdediging tegelijkertijd.'

Maar de 19de eeuw kende ook een nieuwe, andere manier van oorlog voeren. De angst was dat Duitsland met grote kanonneerboten via de Zuiderzee Amsterdam zou aanvallen. Het nieuwe fort Pampus, uitgerust met twee grote state-of-the-artkanonnen van — o ironie — de Duitse producent Krupp, moest de stad beschermen.

Het eiland is al sinds de 19de eeuw wat we nu *offgrid* zouden noemen. In tijden van oorlog moest het fort geheel zelfstandig kunnen functioneren. Tot de dag van vandaag is er geen waterleiding, gas of elektriciteit aanwezig. Tijdens de Eerste Wereldoorlog hebben 216 soldaten vier jaar lang in spartaanse omstandigheden op Pampus gezeten. Ze moeten zich rot verveeld hebben, want er is nooit een vijandig schot gelost. Het is dankzij de Stelling van Amsterdam dat Nederland neutraal bleef, is de overtuiging van gids Koek. 'De Duitsers wilden een snelle overwinning, een blitzkrieg, en dat zat er

→ 20

Forteiland Pampus heeft 5,5 miljoen euro nodig om fossielvrij te worden en toekomstige groei aan te kunnen. Dat vraagt niet alleen om slimme, technische oplossingen, maar ook om creatieve financiering. Want subsidie krijgt de unieke, historische plek nauwelijks.

Hella Hueck

Bezoekers gaan van boord op forteiland Pampus. Rechts: Artist's impression van de toekomstige inrichting van het eiland.

door fort Pampus niet in voor ze.'

Goedkoop was de bouw van de verdedigingslinie allerminst. De kosten van de Stelling van Amsterdam vielen anderhalf keer zo hoog uit als geraamd. Omgerekend naar het huidige prijspeil kostte het project zo'n 500 miljoen euro. 'Het was het JSF-project van de 19de eeuw. Duur en discutabel', grapt Van Nouhuys. 1933, het jaar dat de Afsluitdijk geopend werd, betekende de sluiting van het Fort. Een aanval door de Duitsers via de Zuyderzee was voorgoed afgesloten.

De Stichting Forteiland Pampus, opgericht door een paar Muidenaren die in 1990 het eiland kochten voor 50.000 gulden, heeft flinke ambities. Pampus mag dan de prestigieuze titel Werelderfgoed dragen, het eiland maakt een verlopen indruk. Vier jaar geleden ontdekte Ton van 't Noordende, ceo van investeringsmaatschappij 01Ventures, de plek bij toeval. Hij besloot er drie jaar lang een groot, internationaal techfestival te organiseren, Angel Island, waar 500 investeerders en start-ups elkaar ontmoetten. 'Er is beperkte capaciteit om aan te merken. De toiletten en de keukens zijn behoorlijk basic', vertelt Van 't Noordende. 'De rauwheid vonden mensen juist leuk. Het is de ervaring boven luxe.'

Toch moet ook Pampus met zijn tijd mee. Het houten café-restaurant Paviljoen 1874 mag na 30 jaar trouwe dienst met pensioen. De Amsterdamse architect Paul de Ruiter heeft een 'spectaculair eenvoudig' ontwerp voor een nieuw entreegebouw gemaakt. Het paviljoen, met een lange glazen wand, wordt helemaal weggewerkt in de aarden wal van het fort. De kosten: 3,9 miljoen euro. Een bedrag dat voor de Stichting, met een jaarlijkse begroting van zo'n 900.000 euro, niet zelf op te brengen is. Het eiland draait bijna volledig op eigen inkomsten en krijgt nauwelijks subsidie. 'Pampus is een private organisatie met een publiek belang', legt René Dijkstra uit, die de stichting namens zijn bedrijf Kirkman Company met advies bijstaat. 'Dat vraagt om financiers die niet alleen naar Excelsheets en marges kijken, maar ook een bredere blik hebben op de samenleving.' Dijkstra probeert nu met vermogensfondsen, subsidieverstrekken, sponsors en leningen het geld bij elkaar te harken. 'We hebben nu ongeveer een kwart van het geld binnen.'

NIEUWE TECHNOLOGIE

Pampus wil de traditie van zelfvoorzienend zijn doorzetten, maar dan wel met de duurzame technologieën van vandaag en morgen. Sinds vorig jaar maakt Pampus met een filtersysteem van Jotem en NX Filtration, twee jonge bedrijven uit Twente, zelf drinkbaar water uit het IJ-meer, al mag het nog geen drinkwater heten. Dat scheelt heel wat boottochtjes met containers vol water naar het eiland. Daarnaast moet het constante geronk van de dieselgenerator over twee jaar verleden tijd zijn. Schoner, maar ook goedkoper. Het eiland heeft nu een energierekening van 40.000 euro per jaar.

De omschakeling naar een duurzaam energiesysteem vraagt om een investering van zo'n 1,6 miljoen euro. Op het

Boven: zicht op het binnenterrein van Pampus.

Midden en onder: doop van de biovergister.

FOTO'S: RAMON VAN FLYMEN VOOR HET FD

oude kolenveld komen zonnepanelen te liggen. Er liggen plannen ter goedkeuring bij de provincie om minstens twee windmolens neer te zetten. Het moestuintje moet het restaurant van verse groenten en kruiden voorzien. De lokale Rabobank heeft een spiksplinternieuwe vergister van de Nederlandse start-up Circ gesponsord. Een groot vat waar geen zuurstof bij komt en waarin bacteriën het groenteafval uit de keukens afbreken. De resten, zo'n 30 kilo per dag, wekken 9 kuub biogas op. Zo'n 20 procent van de energiebehoefte van het eiland. Handig: naast gas produceert de vergister ook organische plantenvoeding. 'We willen een proeftuin zijn voor nieuwe technologieën', legt Van Nouhuys uit.

Precies daarom is de Amsterdamse haven net sponsor geworden. 'Duurzame opwekking door windmolens en zonnepanelen, de productie van biogas en het verduurzamen van de schepen. Pampus is in het klein bezig met dezelfde thema's als de Port of Amsterdam in het Amsterdamse havengebied in het groot', mailt Roon van Maanen, bij de Amsterdamse haven verantwoordelijk voor hernieuwbare en verantwoorde energie. 'De bijdrage willen we niet gepubliceerd hebben.'

Vijf jaar geleden zette Pampus al oude batterijen van elektrische auto's in om energie op te slaan. Een techniek die ondertussen in het voetbalstadion Amsterdam Arena op veel grotere schaal wordt ingezet. Daar staat een batterij zo groot als een zeecontainer met tweedehands accu's.

Toch gaat het Van Nouhuys uiteindelijk niet om de technologie, maar om het veranderen van denken. Oneindige groei is niet houdbaar. 'Corona heeft ons geleerd dat er grenzen zijn aan globalisering en dat alles van ver moet komen.' Dat betekent ook dat bezoekers moeten accepteren dat er zuinig omgesprongen moet worden met energie. 'Er is een bepaald aanbod en als het op is, is het op.'

U bent bij deze gewaarschuwd. Wie het eiland bezoekt heeft misschien geen licht op de wc. Zie het als onderdeel van de Pampus-ervaring.

Hella Hueck is redacteur van het FD.

'PAMPUS IS EEN PRIVATE ORGANISATIE MET EEN PUBLIEK BELANG. DAT VRAAGT OM FINANCIERS DIE NIET ALLEEN NAAR EXCELSHEETS EN MARGES KIJKEN, MAAR OOK EEN BREDERE BLIK HEBBEN OP DE SAMENLEVING'